

A TITKOSSZOLGÁLATOK ÉS A (RENDÉSZET)TUDOMÁNY

1. Bevezetés

Bátran állíthatjuk, hogy könyvtárnyi szakirodalom áll rendelkezésére ma már annak, aki a titkosszolgálatok, és a tudomány kapcsolatát kívánja vizsgálni. A tudomány területén is számos feladatot kaptak korábban, és kapnak ma a titkosszolgálatok, mint például a tudományos hírszerzés végzése, a tudósok és a kutatások védelme, de a szolgálatok tagjai maguk is végeznek tudományos munkát, és rész vesznek a kutatásokban, a fejlesztésekben. A társadalomtudományi kutatások pedig kiterjednek a titkosszolgálatok tevékenységének tudományos vizsgálatára, történetük feldolgozására.

2. A tudományos-műszaki hírszerzés hazai kialakulása, tapasztalatai

Bizonyosak lehetünk abban, hogy a tudomány eredményeit, már azok megjelenésétől kezdődően felhasználták a felderítés, hírszerzés érdekében, azonban írásos dokumentumok ezzel kapcsolatban csak a második világháború idejéből, és azt követően állnak rendelkezésre. Hasonlóan a többi szocialista országhoz, hazánkban is szovjet mintára hozták létre az állambiztonsági szolgálatokat.

1953 júliusában a Minisztertanács (MT) 500/6/1953 sz. nem nyilvános határozatával rendelkezett az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) Belügyminisztériummal (BM) történő egyesítéséről. Az egységes Belügyminisztérium létrejöttével a hírszerzés a II. Osztály elnevezéssel alakult újjá. 1954 folyamán már az „új feladatok” alapján jelentősen módosult, illetve kibővült a II. Osztály szervezete. 1954 augusztusában ismételt felállították az elhárító alosztályt, ősszel a speciális alosztályt, azt követően pedig a tudományos-technikai alosztály kezdte meg a működését. A tudományos-technikai alosztály a magfizika, a rakéatechnika, valamint a vegyészet területéhez kapcsolódó információszerezéssel volt megbízva. A tudományos hírszerzés szempontjából (is) fontos helyet foglalt el az 1955. március 7–12. között Moszkvában tartott állambiztonsági értekezlet, ugyanis ezen a tanácskozáson rögzítették először a szocialista országok állambiztonsági vezetői az egymás közötti együttműködés mikéntjét, és egyben meghatározták az egyes országok állambiztonsági szerveire háruló feladatokat.¹⁰⁷ Ezek alapján Magyarország hírszerzésének Nyugat-Németország, USA, Anglia, Franciaország, Ausztria és Jugoszlávia „legfontosabb állami, politikai, gazdasági intézményeibe, objektumaiba kell beépülni”, valamint „ügynöki beépülés szükséges tudományos és technikai hírszerzés vonalán minden olyan kapitalista országba, ahol erre a magyar hírszerző szervezetnek lehetőségük van.”

1955 végétől a különböző átszervezések során már II/3. (Tudományos és technikai) Osztály szervezetben hajtották végre ezeket a feladatokat. A Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Ideiglenes Intéző Bizottságának 1957. áprilisi határozata arról is

¹⁰⁷ Tóth Eszter: A politikai és gazdasági hírszerzés szervezettörténete, 1945 – 1990. Betekintő, 2011/2 8. o.

rendelkezett, hogy a Magyar Tudományos Akadémia „nemzetközi kapcsolatokat tartó szervezethez” egy hírszerző tisztet szükséges vezényelni.¹⁰⁸ A 3307/1967. számú MT-határozatban rögzítették egyrészt a hírszerzés tevékenységi körét, másrészt a hírszerző csoportfőnökség más szervekkel való kapcsolatát is. A feladatok között szerepelt:

„1. titkos információk szerzése a kormány külpolitikai, gazdasági és kereskedelempolitikai terveire kapcsolódó, a Magyar Népköztársaság érdekeit érintő kérdésekben: a főbb imperialista államok stratégiai és taktikai terveiről, a nemzetközi helyzet várható alakulásának tendenciájáról [...].

2. Tudományos-technikai dokumentációk, titkos ipari adatok szerzése a fejlett kapitalista országokból, melyek a Magyar Népköztársaság és a szocialista tábor védelme, valamint a különböző tudományágak, az ipar és a mezőgazdaság fejlődése érdekében szükségesek.”¹⁰⁹

A Belügyminisztérium III/I. (Hírszerző) Csoportfőnökség Ügyrendje (67-121/1972.) részletesen tartalmazta ezeket a feladatokat: A tudományos-technikai hírszerzésnek a stratégiai iparágak (repülő-, atomipar, sugárvédelem stb.) tudományos ismereteinek és gyártástechnológiájának megszerzése mellett a kellően általánosan megfogalmazott „népgazdaság problémáit megoldó feladatokra” való összpontosítást jelölte meg a parancs.

A következő átszervezésre 1976 folyamán került sor, mégpedig a Belügyminiszter utasítása alapján a gazdaságpolitikai hírszerzésre is külön osztályt hoztak létre III/I-14. szám alatt. Az 1987. év második felében, adták ki az „*Intézkedési Terv a Minisztertanács 1987–1990. évi munkaprogramjának helyi végrehajtására*” című dokumentumot. A tudományos-műszaki és gazdasági hírszerzési területtel az Intézkedési Terv öt pontban foglalkozott. Közülük az első leszögezte, hogy továbbra is kiemelten kezelt az olyan stratégiai információk megszerzése, amelyek az Észak-atlanti Tanács (NATO) hadiiparának és haditechnikájának megismerésével hozzájárulnak Magyarországnak és a Varsói Szerződés védelmi képességének erősítéséhez, a katonai fejlesztési elképzelések meggyorsításához. A további pontok ezzel szemben már nem említik a NATO-t.. A műszaki-tudományos hírszerzés erőit pedig a magyar népgazdaság fejlesztése szempontjából kulcsfontosságú területekre kívánta koncentrálni. A mikroelektronikára és az azon alapuló technológiákra, távközléstechnikára, a számítástechnikára, a rugalmas gyártórendszerekre, a korszerű alapanyagokra, energia- és anyagtakarékos technológiákra, a járműgyártásra, illetve a gyógyszeriparra, a mezőgazdasági kémiára és a növényneveléssel összefüggő információk és minták beszerzésére.”

Közvetlenül a rendszerváltás előtt (1989) a kor követelményeit figyelembe véve a szervezet kiterjesztette hírszerző tevékenységét az elektronika és az informatika területére is. A tudományos és műszaki hírszerzés szervezeti rendszere, feladatai együtt alakultak, fejlődtek az állambiztonsági szolgálat átalakulásával, a tudomány területén bekövetkezett változásokkal. A gazdasági hírszerzés, a műszaki és tudományos információszerzés kerültek előtérbe, és kaptak egyre erőteljesebb hangsúlyt.

3. A magyar állambiztonsági szervek védelmi tevékenysége

A szocialista rendszerben az államvédelmi-állambiztonsági szervek köztudottan kitüntetett figyelmet szenteltek az energia- és nehéziparnak, a nagyüzemeknek. A területen

¹⁰⁸ Uo. 11. o.

¹⁰⁹ Uo. 17. o.

működő úgynevezett ipari elhárítás tevékenységének tanulmányozásához kézenfekvő volt a magyarországi szocialista városok (Ajka, Dunaújváros, Kazincbarcika, Komló, Oroszlány, Ózd, Salgótarján, Százhalombatta, Tatabánya, Leninváros és Várpalota) bányászati, kohászati és egyéb ipari üzemeit választani, mert az állampárt és a különböző minisztériumok iratanyagaiban talált utalások alapján már valószínűsíthető volt, hogy – kiemelt jelentőségük miatt – erőteljes és aktív elhárítási munka folyt e városokban, illetve az ezekben épülő nagyberuházásoknál.¹¹⁰

Az 1940-es évek vége és az 1970-es évek eleje között – a szovjet mintának megfelelően – az ipari elhárítás úgynevezett objektumelv szerint szerveződött. A szabotázs elhárítás 1953-tól önálló, V-ös osztályként működött.

A Magyar Dolgozók Pártja Politikai Bizottsága 1955-ben úgy határozott, hogy „az eddigieknél sokkal inkább előtérbe kell állítani a népgazdaság védelmét, a szabotázselhárító munkát”; valamint minden korábbinál világosabban és határozottabban jelölte meg az ipar azon területeit, ahol fokozni kell az elhárítás tevékenységét:

- „a) atomkutatás,
- b) urániumbányászat és [uránium-] lelőhelyek,
- c) honvédelmi ipar,
- d) az ipari kutató- és tervezőintézetek,
- e) ásványolaj és földgáz feltárása,
- f) alumíniumipar,
- g) villamosenergia-termelés,
- h) vacuum- és híradástechnika,
- i) szénbányászat”.¹¹¹

Az 1970–1980-as évek fordulóján Magyarország a korábbiaktól eltérő feladatokat kapott a Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa (KGST) munkamegosztásban, és a fejlett nyugati, többségében COCOM-listás technológiák és ipari termékek fő importálója és közvetítője lett.

Az állambiztonsági szervezet különös figyelmet szentelt a külföldi vendégeknek, szakembereknek, akiket érkezésüktől elutazásukig minden pillanatban ellenőriztek. Az elhárító tisztek, tiszthelyettesek értettek az ellenőrzésük alá tartozó szakterülethez (bányászat, kohászat stb.)¹¹²

4. Rendészet, rendvédelem, rendészettudomány

Sallai János kutatásai nyomán tudjuk, hogy *Dr Karvasy Ágoston, már 1845-ben megfogalmazta a rendőr, rendészettudomány fogalmát. „A policzia az a tudomány, melly azon elveket adja elő, mellyek szerint a belső bátorság, és a közrend a statusban minden lehetséges sértések, és balesetek ellen ótalmazzatik, a mennyire ez a jogszolgáltatási intézetek által el nem érhető és mellyek szerint polgároknak mindennemű műveltsége is előmozdítatik, egyébiránt az a személyzet is, melly ezen tudomány céljának eléréséhez*

¹¹⁰ Germuska Pál: Az állambiztonsági szervek ipari elhárító tevékenysége a szocialista nagyüzemekben az 1960-as években. Évkönyv VIII. –2000, Budapest, 1956-os Intézet, 58–77.o. Forrás: http://www.rev.hu/ords/f?p=600:2:::P2_PAGE_URI:tanulmányok/kadarrendszer/iparielharit, (Letöltés ideje: 2016. 08. 06.)

¹¹¹ Uo.

¹¹² Uo.

*rendelve vagy, policziának, vagy rendőrségnek hívatik.*¹¹³ Ezt követően születtek meg kiváló jogtudósaink rendészettel kapcsolatos elemző írásai, így többek között Concha Győző (1846-1933), Tomcsányi Móricz (1878-1951) akadémia székfoglalója, Magyary Zoltán (1888-1945) és Számel Lajos (1919-1998) elemző írásai.

Virányi Gergely tanulmányában kiáll a rendészettudomány, mint önálló tudományág létrehozás mellett. Szintén ő az, aki megpróbálja meghatározni a rendészettudomány elhelyezkedését a többi tudományághoz képest. *„A rendészettudomány a társadalomtudományok között foglal helyet, és alapvetően három összetevője – elmélet, kutatómódszertan, statisztika – különbözteti meg a tárgya körébe tartozó jelenségek, folyamatok, állapotok szakmai vagy éppen hétköznapi megközelítésétől. (...) Olyan interdiszciplináris tudomány, amely a belső biztonság, a köznyugalom, a közrend, közbiztonság megőrzése, szükség esetén védelme és a bűnmegelőzés érdekében magában integrál jogtudományi, közigazgatás-tudományi, hadtudományi, pszichológiai, pedagógia-tudományi és más elemeket is, de mindezeket önálló rendszerbe foglalja, és mindezekkel kiteljesíti a tárgyat képező rendszert.*”¹¹⁴ A rendészettudomány tehát – Hautzinger Zoltán szerint – olyan interdiszciplináris tudomány, amely a közigazgatás-tudomány gyökereként, a modern rendészeti igazgatást mint más társadalomtudományoktól elhatárolható alrendszerként vizsgálja.¹¹⁵

Rendészetről szólva, megkerülhetetlenek Finszter Géza gondolatai. Szerinte a rendészeti szakképzésben dolgozó pedagógusok és a rendőrséggel foglalkozó kutatók számára hosszabb idő óta megválaszolásra váró kérdés: a társadalomtudományok sorában helye lehet-e egy sajátos tárgykörrel és módszertannal rendelkező rendészeti (rendőri, rendőrségi) diszciplínának, és ha igen, akkor ennek az új tudományágnak milyen elméleti és gyakorlati következményeknek kell megfelelnie?¹¹⁶

A témával az Európai Rendőr Akadémia is foglalkozott. *„A rendészettudomány a rendőrségnek, mint intézménynek és a rendészeti tevékenységnek, mint folyamatnak a tudományos tanulmányozása. Alkalmazott diszciplínaként a rendészeti tevékenység területén egyesíti más kapcsolódó diszciplínák módszereit és témáit, ideértve a rendőrség tevékenységét, és azokat a külső befolyásoló tényezőket, amelyek kihatnak a közrendre és a rendőri tevékenységre. A rendészettudomány arra tesz kísérletet, hogy ismereteket szerezzen a rendőri munka realitásáról és az arra vonatkozó tényeket magyarázza.*”¹¹⁷ Sallai János szerint pedig a rendészet történetének áttekintése során jól megállapítható, hogy a rendészet a modernizáció során Európába és hazánkban egyaránt jelentősen átalakult, és így jutott el a mai formájához.¹¹⁸

A Parádi József által alapított és vezetett műhely, a Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság (SZBMRVTT) álláspontja szerint a rendvédelem, az a fogalom, amely alkalmas a szakterület által művelt diszciplína befogadására. *„Megítélésünk szerint a XXI. században elérkeztünk ahhoz a történelmi pillanathoz, amikor indokoltá és lehetővé válik a szakterület szellemi bázisának önálló*

¹¹³ Karvasy Ágoston: A politikai tudományok, rendszeresen előadva, Győr, 1845. II. kiadás.

¹¹⁴ Virányi Gergely: Gondolatok a rendészettudományhoz, 37. o. In: Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, I. Pécs, 2002. 43-44. o.

¹¹⁵ Hautzinger Zoltán: A kriminalisztika és a rendészettudomány határterületei. Magyar Rendészet 2015/1. 14. o.

¹¹⁶ Finszter Géza: A rendészet elmélete. KJK-Kerszöv. Budapest, 2003. 9. o.

¹¹⁷ Hans-Gerd Jaschke: Rendészettudomány – Egy európai megközelítés, https://www.cepol.europa.eu/sites/default/files/PGEAPS_summary_hungarian.pdf, Letöltve: 2016. 08. 08.

¹¹⁸ Sallai János: A rendészet fogalmának kialakulása és történetének áttekintése, In: Rendészettudományi gondolatok 2014 Budapest, 64. o.

diszciplinává szerveződése. Véleményünk szerint a szakterület művelőinek és elméleti kutatóinak bátran kell ehhez a kérdéshez nyúlniuk. A tudományok száma soha nem gyarapodott volna, ha elődeink mereven ragaszkodnak a tudomány középkori, vagy akár a XIX. századi felosztásához.”¹¹⁹

A rendelkezésünkre álló tények alapján eldönthető, hogy melyik szemlélet lehet a helyes! Magyarország Alaptörvényének 45. cikke a rendőrséget és a nemzetbiztonsági szolgálatokat nevesíti.

Az 1994. évi XXXIV. törvény, a Rendőrségről (továbbiakban Rtv.) 4. § (1) bekezdése szerint: „A Rendőrség állami, fegyveres rendvédelmi szerv.” A jogi szabályozástól eltérően ugyanakkor annak is oka van, hogy a tudomány a rendvédelmi helyett a rendészeti jelleget érzi hangsúlyosabbnak. Patyi András ezt azzal magyarázza, hogy a rendészet (köztük a rendőrség mint a rendészeti tevékenység végzésének Alaptörvényben nevesített szerve) a civil közigazgatás része.¹²⁰ Emellett nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a közigazgatásban egyébként is több szerv különféle rendészeti feladatot láthat el.¹²¹

A választ a feltett kérdésre a Magyar Tudományos Akadémia adta meg, amikor 2003-ban az MTA IX. Gazdasági és Jogtudományi Osztálya befogadta önálló tudományágként a rendészettudományt. Ezután az MTA IX. Osztálya Állam- és Jogtudományi Bizottságának kezdeményezésére megalakult a Rendészeti Albizottság.

A Nemzeti Közsolgálati Egyetem (NKE) 2012. évi megalakulásával¹²² létrejött az NKE Rendészettudományi Kara és megkezdődött a Rendészettudományi Doktori Iskola létrehozása, viszont az Egyetem Hadtudományi Doktori Iskolájának keretein belül 2003-tól működött a „Nemzetbiztonság és rendvédelem” mint kutatási terület.

A Országos Doktori Tanács honlapján, a társadalomtudományok tudományterületén belül, nevesíti a rendészettudományt. Az Országos Tudományos Diák Körön belül működik a Had – és Rendészettudományi Szekció. A Belügyi Tudományos Tanácson (2011) belül működik a Rendészettudományi Munkacsoport. Létezik ezen kívül még a Rendészettudományi Doktoranduszok Országos Egyesülete (RDOE).

A tudományos munka támogatására, a doktoranduszok és a szakterület kutatói számára az NKE Nemzetbiztonsági Intézete 2013. szeptember 1-jével egy elektronikus folyóiratot alapított „Nemzetbiztonsági Szemle” címen. A rendészettudomány igényes és rendszeres művelésének elősegítésére az NKE Rendészettudományi Karán megalakult a Rendészetelméleti Kutatóműhely.

Ami következtetés levonható az előző oldalakon bemutatott irányzatok kapcsán, az lehet, hogy míg jogszabályainkban a rendvédelem kifejezés bukkan fel újra és újra, és ezt az álláspontot képviseli a SZBMRRT, addig az NKE vezetői és a MRTT tagjai a rendészettudomány, mint önálló tudományág művelésén fáradoznak. 2016. február 1-jével pedig hivatalosan is megalakult az NKE Rendészettudományi Doktori Iskolája. Vezetője:

¹¹⁹ Parádi József: Rendvédelem kontra rendészet. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények, I. Pécs, 2002. 9. o.

¹²⁰ Patyi András: Rendvédelem kontra rendészet. In: Lapsánszky András (szerk.): Közigazgatási jog. fejezetek szakigazgatásaink köréből. I. kötet. Complex Kiadó, Budapest, 2013. 143. o.

¹²¹ Buzás Gábor: Gondolatok a rendőri intézkedésről. Egy tudományos kutatás előzményei és lehetséges folytatása. In: Fazekas Marianna (szerk.): Új generáció a közigazgatástudományok művelésében. Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar. Budapest, 2013. 71. o. Forrás: http://www.ajk.elte.hu/file/Uj_generacio_konf_kotet_2013.pdf (Letöltés ideje: 2016.09.06.)

¹²² Kovács Gábor: A Nemzeti Közsolgálati Egyetem, mint a közsolgálati képzés bázisa: a jelenlegi helyzetkép, jövőbeni változások, fejlődési tendenciák és kihívások. Pécsi Határőr Tudományos Közlemények XIII. Pécs, 2012. 371-379. o.

Prof. Dr. Kerezsi Klára, az MTA doktora. A nemzetbiztonsági szolgálatok tagjai számára mára megnyílt a lehetőség, hogy az NKE Rendészettudományi Doktori Iskoláján szerezzék meg tudományos fokozataikat.

5. Nemzetbiztonság a tudományban

A fentiekből következően kérdésként merülhet fel, hogy sorolható az a tudományos tevékenység, amely a korábbi állambiztonsági szervezetek és a jelenlegi nemzetbiztonsági szervek kutatói fókuszában állnak? Figyelembe véve a fentebb említett jogtudósok és elemzők véleményét, úgy gondolom, hogy a nemzetbiztonsági kutatómunka a politikai rendszet és az állambiztonsági tevékenység a rendszet szerves részét képezi.

Az 1956. augusztus 22-én a korszak jellemzőinek megfelelően kiadott szigorúan titkos minisztertanácsi határozat az államvédelmi szerveknek többek között a következő feladatokat határozta meg:

„- felderíteni és megakadályozni az imperialista, kapitalista hírszerzőszervek országunk ellen irányuló kémtevékenységét. Leleplezni az ellenséges külföldi központok által irányított szabotázs-, kártevő, diverziós, terror- és egyéb államellenes cselekményeket,
- felderíteni az imperialista, kapitalista országok és egyéb szervezetek (Vatikán, stb.) hírszerző és elhárító szerveinek a Magyar Népköztársaság ellen irányuló terveit, szándékait, aknamunkájuk módszereit, behatolási csatornáikat és a belső reakciós erővel, csoportokkal való kapcsolataikat,
- védeni a fegyveres erőket és szerveket a katonai, ipari, közlekedési, mezőgazdasági objektumokat, kül- és belkereskedelmi szerveket, tudományos, kutató- és tervezőintézeteket, kulturális intézményeket és szerveket a kémek, diverzánsok, terroristák és más reakciós, ellenséges elemek behatolása ellen.”

5.1. Tudományos munka az állambiztonsági szolgálatoknál

A Belügyminisztériumban már az 1950-es évek elején igény jelentkezett a tapasztalatok közre adására, tudományos igényű művek készítésére. Ennek irányítója és összefogója a BM Tanulmányi és Módszertani Osztály volt, színtere pedig az 1953-ban alapított Rendőrségi Szemle, 1962-től Belügyi Szemle lett. Kísérletek voltak az állambiztonsági területen is hasonló tudományos periodikák megjelenítésére, mint például az „Államvédelmi Szemle” és az „Elhárítás” című folyóiratok.¹²³

Az 1970. május 8-i ülésén döntött a BM Kollégiuma a Rendőrtiszti Főiskola (RTF) létrehozásáról, és a belügyi tudományos munka központi szervezéséről és irányításáról. Az RTF-n a bűnügyi, közbiztonsági, igazgatásrendészeti, büntetés-végrehajtási képzés mellett megszervezésre került az állambiztonsági tisztek egységes képzése is. Az állambiztonsági tanszék feladata olyan állambiztonsági operatív tisztek felsőfokú képzése volt, akik a végzés után bármely elhárító tiszti munkakörben alkalmazhatóak voltak. A tanszék munkájának köszönhetően az 1980-as évek közepére összeállt az állambiztonsági tanszék dokumentumtára, amely az állambiztonsági tanulmányok, külföldi anyagok fordításai mellett a tanszéki szakdolgozatokat is tartalmazta, valamint összeállították a főiskola nyílt könyvtárában található állambiztonsági vonatkozású irodalmi művek bibliográfiáját is.¹²⁴

¹²³ BM KI Dokumentációs Osztály Iratai A-1093

¹²⁴ Révész Béla: A TITOK MINT POLITIKA, A TITKOSSZOLGÁLATOK POLITOLÓGIAI KUTATÁSÁNAK LEHETŐSÉGEI <http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/eforras/tananyag/polit/abjegyzet.pdf>, Letöltve: 2014. 04. 05.

A fentiek ellenére megállapíthatjuk, hogy az állambiztonsági területen rendszeres és következetes tudományos munkáról egészen az 1980-as évekig nem beszélhetünk, bár néhányan szereztek tudományos fokozatot, a Marx Károly Közgazdaságtudományi Egyetemen (Nagy József, 1968¹²⁵, Hári Károly, 1975).¹²⁶

A korabeli dokumentumokból az derül ki, hogy elsősorban a III/II –es (Kémelhárító) és a III/IV-es (Katonai Elhárító) Csoportfőnökség tisztjei körében folyt tudományos munka. Többen szereztek tudományos fokozatot a Szovjetunió Minisztertanácsa mellett működő Állambiztonsági Bizottság Dzerzsinszkij Főiskoláján (Stefán Géza – 1986, Peredi Rezső- 1988), az Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága Politikai Főiskoláján (Dankó László – 1983).

Néhány példa az állambiztonsági területen készült tudományos munkák közül:

- Aleva György: A hírszerző hálózat szervezésének és foglalkoztatásának kérdései a magyar külpolitikai újságírók körében. Kandidátusi értekezés 1986.
- Jónás Endre: Az állam biztonságának elvi kérdései, összefüggése a bűnmegelőzés integrált rendszerével. Doktori disszertáció, 1987.
- Finszter Géza: Az állam elleni bűncselekmények kriminológiája. (összeesküvések és kémkedések 1949-1983.) Kandidátusi értekezés, 1983.

A nyolcvanas évek közepére a BM vezetése is érzékelte a kutatási és tudományos területen történő lemaradást és ezért intézkedett is annak korszerűsítésére:

„4. A belügyi oktatás tartalmának korszerűsítését a tudományos és technikai fejlődés követelményeivel összhangban, a belügyi szolgálati és szakszolgálati ágak aktív, felelős részvételével, az államigazgatási szervek a bíróságok, az ügyészségek segítségét igényelve kell végrehajtani. Az általános szolgálati ismeretek magas színvonalú oktatása mellett növelni kell az egyes beosztások ellátásához elengedhetetlen speciális ismeretek arányát.”¹²⁷

5.2. A nemzetbiztonsági szolgálatok és a tudományos munka

A rendszerváltással szinte egy időben megszűnt a szervezett képzés és a tudományos fokozatra történő felkészítés az újonnan létrehozott nemzetbiztonsági szolgálatok tagjai számára. A felsőoktatási törvény 1993 - ban történt bevezetése után, kezdődött el a Zrínyi Miklós Katonai Akadémia átalakítása Nemzetvédelmi Egyetemmé. Az egyetemmé válás után a szolgálatok munkatársai elsősorban a Biztonság - és Védelempolitikai Szakon kaptak lehetőséget egyetemi diploma megszerzésére. Az egyetemi kiegészítő képzés keretében pedig elsősorban a katonai nemzetbiztonsági szolgálatok számára folyt vezető szakemberek képzése a Hadtudományi kar Katonai vezetői szak nemzetbiztonsági szakirányon, de bármely szakon megkülönböztetés nélkül is diplomát szerezhettek.

¹²⁵ http://www.utolag.com/Ilkei/Ugynok/BM_III_II_csoportfonokseg_kemelharitas.htm#nagy_j; (Letöltés ideje: 2014. 04. 05.)

¹²⁶ http://www.utolag.com/Ilkei/Ugynok/BM_III_II_csoportfonokseg_kemelharitas.htm#nagy_j; (Letöltés ideje: 2014. 04. 05.)

¹²⁷ A Magyar Népköztársaság Belügyminiszterének 29/1986. számú Parancsa Budapest, 1986. évi November hó 19-én, 1. o. (ÁBTL 4.2.(1.sor) 10-22/29/1986)

A Nemzetvédelmi Egyetemen a képzés következő szintje a posztgraduális képzés volt, amelyet az egyetem hadtudományi doktori iskoláján a „Felderítés és a nemzetbiztonság általános elmélete” tudományszak biztosította a nemzetbiztonsági tevékenységek speciális oldalainak kutatási lehetőségeit. A képzés eredményességét igazolja, hogy a kilencvenes években a szolgálatok állományából kilenc fő szerzett PhD fokozatot a nemzetbiztonsági tevékenység különböző aspektusainak vizsgálata témáiban.

A nemzetbiztonsági mesterszak elvégzése után, a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen, mind a Hadtudományi Doktori Iskolán mind a Katonai Műszaki Doktori Iskola több tudományszakán folytathatták tanulmányaikat a végzett szakember.¹²⁸

Az NKE megalakulásától a *Hadtudományi Doktori Iskolában* a 7. (Nemzetbiztonság és Rendvédelem) kutatási terület keretében folyt nemzetbiztonsági tudományos képzés. A kutatási terület alapító vezetője Dr. habil. Héjja István ezredes volt (2003). A 2014 - ben meghirdetett 54 doktori kutatási témakör közül 17 olyan téma volt, amely a nemzetbiztonsághoz köthető.

2016-tól lehetőség van az NKE Rendészettudományi Doktori Iskolájában is tudományos fokozat megszerzésére. Ezen túl a Szegedi Tudományegyetemen (SZTE), a Pécsi Tudományegyetemen (PTE) és az Eötvös Loránd Tudományegyetemen (ELTE) folytak és jelenleg is folynak kutatások, születtek olyan tudományos művek, amelyek a nemzetbiztonság kérdéskörével foglalkoztak.

Megállapíthatjuk tehát, hogy az NKE tekinthető a nemzetbiztonsági tudományos képzés magyarországi központjának. A nemzetbiztonság elméletében folyó tudományos PhD - képzés a Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetemen már az 1990 - es években megkezdődött.¹²⁹

Jelenleg a nemzetbiztonsági tudományos képzés alapvetően a hadtudományhoz és a rendészettudományhoz kötődik. A nemzetbiztonság tudományos képzésében jelentős előrelépésnek tekinthető a Nemzeti Közszerződési Egyetemen a Nemzetbiztonsági Intézet létrehozása, amely hosszú távon biztosítani tudja a nemzetbiztonsági területen a tudományos képzés központját.

6. Kutatás és fejlesztés a szolgálatoknál

Tényként kezelhetjük, hogy valamennyi külföldi titkosszolgálatnál, és hazai nemzetbiztonsági szolgálatnál, több-kevesebb intenzitással folynak fejlesztések, és kutatások. A brit Kormányzati Kommunikációs (Rádióelektronikai) Központja (Government Communications Headquarters-GCHQ) ez irányú tevékenységről számos hír került a közelmúltban nyilvánosságra. A szervezet a világ összes internetezőjének minden lépésére kíváncsi lett volna, amelyhez kifejlesztett egy Karma Police nevű programot, melyet 2009-ben parlamenti felhatalmazás nélkül el is indítottak. 2009 végéig 1,1 milliárd eseményt jegyeztek fel az adatbázisokban, 2010-ben már naponta 30 milliárdot, 2012-ben

¹²⁸ Héjja István: A katonai nemzetbiztonsági képzések helyzete (1990-2012) In: Nemzetbiztonsági Szemle, A Nemzeti Közszerződési Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézetének elektronikus (online) megjelenésű tudományos folyóirata 2014. Különszám, 12-14. o. http://uni-nke.hu/uploads/media_items/nemzetbiztonsagi-szemle-2014-kulonszam-kepzestorteneti-konferencia-20140624.original.pdf (Letöltés ideje: 2016.08.06.)

¹²⁹ Vida Csaba: A tudományos képzés rendszere a nemzetbiztonság területén, In: Nemzetbiztonsági Szemle, A Nemzeti Közszerződési Egyetem, Nemzetbiztonsági Intézetének elektronikus (online) megjelenésű tudományos folyóirata 2014. Különszám, 41. o. http://uni-nke.hu/uploads/media_items/nemzetbiztonsagi-szemle-2014-kulonszam-kepzestorteneti-konferencia-20140624.original.pdf (Letöltés ideje: 2016.08.06.)

pedig már naponta 50 milliárdot. Feljegyezték az e-mail címeket és a jelszavakat, valamint a Facebook, az Amazon, a YouTube, a Reddit, a YouPorn és a RedTube oldalain tett látogatásokat. A program döntő mértékben hozzájárult a Gemalto rendszerének feltöréséhez, a munkatársak kikémleléséhez és a jelszavaik kompromittálásához.¹³⁰

Edward Snowdentől tudjuk, hogy szupergyors kvantumkomputer kifejlesztésén dolgozik például az amerikai Nemzetbiztonsági Ügynökség (National Security Agency-NSA). A számítógép segítségével az NSA képes lesz feltörni csaknem minden olyan kódot, amellyel világszerte a banki, orvosi, üzleti és kormányzati titkokat védelmezik. A klasszikus számítógépeknél nagyságrendekkel gyorsabb, rejtjelfejtésre is alkalmazható kvantumkomputer kifejlesztésére irányuló erőfeszítések részét képezik a 79,7 millió dolláros költségvetésű, nehéz célpontokba történő behatolás (Penetrating Hard Targets-PHT) programnak. A munkálatok túlnyomó részét egy, a Maryland állambeli College Parkban található laboratóriumban végzik.¹³¹

Magyarországon a Nemzetbiztonsági Szakszolgálat (NBSZ) szervezetén belül található egy Fejlesztési Igazgatóság, de természetesen folyik ilyen munka az Információs Hivatalnál (IH), a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálatnál (KNBSZ) és kisebb mértékben ugyan, de az Alkotmányvédelmi Hivatalnál (AH) is.

A szolgálatok tudományos erőfeszítéseit a tudományos tanácsok fogják össze, és koordinálják. A belügyminisztérium irányításával működő nemzetbiztonsági szolgálatok nyílt tudományos tevékenységét a BM Tudományos Tanács koordinálja, de az AH, a KNBSZ, és az NBSZ is rendelkezik saját tudományos tanáccsal. Ezekon a fórumokon az időszerű és a bizalmas jellegű kutatásokkal, fejlesztésekkel foglalkozó bemutatókra, konferenciákra, kiadványok megjelentetésére kerül sor.

7. A titkosszolgálatok tevékenységének tudományos kutatása

Aki arra adja a fejét, hogy a titkosszolgálatok tudományos kutatásával foglalkozzon, annak számos nehézséggel kell szembenéznie, mindenekelőtt a rendelkezésre álló nyílt források nagyfokú hiányával. Maga az a felvetés, hogy a tudomány eszközeivel közelítsünk ehhez a szolgálatokhoz, sem tekint vissza hosszú történetre, még az olyan országokban sem, ahol ennek hagyományai vannak, mint az USA-ban, vagy Nagy-Britanniában. Ezekben az országokban is igazából csak az 1970-es években indult meg az ilyen jellegű feltáró munka.

A kérdéskör két területre tagolható, a történeti, illetve a politikatudományi kutatásra. Különösen az utóbbi területen kell szembenéznünk a hozzáférhető források hiányával, illetve hiányosságával. Magyarországon is hasonló a helyzet, súlyosbítva talán azzal a körülménnyel, hogy nálunk az ilyen jellegű kutatásoknak nincs hagyománya. 1990 előtt a titkosszolgálatok kutatására nem volt mód, legfeljebb az 1945 előtti szolgálatok esetében, de számos esetben ezeket is ideológiai gátak és szűrők nehezítették. A rendszerváltást követően az 1990-es évtized második felében indultak meg a történészek kutatásai a szocialista rendszer állambiztonsági szolgálataival kapcsolatban. Az 1990 utáni szolgálatokra vonatkozóan szinte alig rendelkezünk tudományos igényű munkákkal – igaz,

¹³⁰ Mindent megfigyelt volna a brit titkosszolgálat, <https://sg.hu/cikkek/114917/mindent-megfigyelt-volna-a-brit-titkosszolgalat> (Letöltés ideje: 2016.08.06.)

¹³¹ Szupergyors kódtörő komputert fejleszt az NSA, <http://www.168ora.hu/globusz/szupergyors-kodtoro-komputert-fejleszt-nsa-122280.html> (Letöltés ideje: 2016.08.06.)

ez a probléma nem magyar sajátosság, az európai kontinens számos országában ugyanezt tapasztaljuk.

A kor kutatói közül Révész Béla foglalkozik még a volt állambiztonsági szolgálatok kutathatóságának kérdéseivel. Tanulmányában kitér, a titkosszolgálatok kutathatóságának módszertani problémáira, a diktatúra állambiztonsági szerveinek belső kutatásainak lehetőségeire, és foglalkozik az államvédelmi jelenség politológiai megközelítésével.

Minden politikai rendszerben az államvédelmi szolgálatok tevékenysége a "szigorúan titkos" tevékenységek körébe tartozik. Ha nem tartanák őket titokban, nem is lenne értelme a szolgálatoknak. Így hosszú időn keresztül "sikeresen megúszták", hogy tudományos kutatás tárgyai legyenek.¹³²

A két kutatón kívül természetesen meg kell említenünk az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltár munkatársait, akik az eltelt évek során feldolgozták az állambiztonsági szolgálatok múltját, és számos konferencián tették közzé kutatási eredményeiket és számtalan publikációt jelentettek meg a témában. 2007-től Betekintő címmel internetes folyóiratot működtetnek. A levéltár maga is rendelkezik egy Tudományos Főosztállyal és azon belül egy Kutatási Osztállyal, Az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárban, mint minden más közlevéltárban, bármely természetes személy ingyenesen kutathat, és a kutatásra kiadott levéltári anyagról saját költségén másolatot készíttethet. A levéltár működését szabályozó 2003. évi III. törvény alapvetően kétféle kutatási lehetőséget biztosít az érdeklődők számára. Az egyik lehetőség a tudományos kutatás, a másik pedig az úgynevezett magánkutatás.¹³³

9. Összegzés

Zárásként leszögezhetjük, hogy a tudományos- műszaki hírszerzés elsősorban a volt szocialista országok titkosszolgálati által végzett tevékenység volt. Az ezzel kapcsolatos elhárítás, a tudományos kutatók, az általuk elért eredmények védelme pedig főleg a fejlett technikával rendelkező országok részéről folyt (folyik). Hazánkban alapvetően a hadtudomány és a rendészet-tudomány az, amely befogadja nemzetbiztonság kérdéseivel foglalkozó kutatásokat és tudományos tevékenységet. Konkrétan pedig a Nemzeti Közszerzési Egyetemen működő négy doktori iskola az, ahol a nemzetbiztonsági kérdések iránt érdeklődők kutatásokat végezhetnek, és tudományos fokozatot szerezhetnek.

¹³² Révész Béla: Az állambiztonsági szervek politológiai kutatásainak kérdéseiről, <http://mek.oszk.hu/02400/02486/02486.pdf> (Letöltés ideje: 2016.08.06.)

¹³³ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára, <http://www.abtl.hu/rolunk/alaptevenyseg> (Letöltés ideje: 2016.08.06.)